

СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОЇ ШКОЛИ КАРТОПЛЯРСТВА У СУМСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Н.М.Кузьменко

Сумський національний
аграрний університет (м. Суми)

1977 року в Сумах було засновано філію Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва у складі кількох факультетів, зокрема, агрономічного. В 1982 р. створена кафедра селекції, яку очолив доктор сільськогосподарських наук професор Микола Дем'янович Гончаров (1929-2004 рр.). Забезпечення кафедри сучасним обладнанням, розвиток науково – практичної бази сприяв досягненню навчальних цілей та розгортанню наукових досліджень. У навчальний процес підготовки фахівців – агрономів було введено нові курси, зокрема, «Сортовий контроль», «Насінництво», «Картоплярство», «Технологія виробництва картоплі», «Технологія зберігання і переробки картоплі», «Селекція і насінництво картоплі». За різними версіями, на українських землях картоплю почали культивувати наприкінці XVII –XVIII ст. Відтоді ця сільськогосподарська культура стала стратегічно важливим харчовим продуктом, «другим хлібом» для слов'ян. Природнокліматичні умови України дозволяють вирощувати картоплю практично на всій території, але найбільш сприятливі умови і найвища урожайність картопляних ланів досягається на Поліссі та чорноземних ґрунтах лісостепу, до яких належить Сумщина. Отже, колектив очолюваної М.Д. Гончаровим кафедри розгорнув дослідницьку роботу з селекції і насінництва картоплі в Північному сході України. В 1986 році було засновано науково – виробничу систему «Меристема», на базі якої до 1990 року функціонував державний центр Сумської області з виробництва еліти картоплі на оздоровленій основі. В 1999 році Центр було реформовано у Науково-дослідний інститут проблем картоплярства Північно-східного регіону України в складі Сумського національного аграрного університету (НДІПК).

Під керівництвом та при участі М. Гончарова виконані такі фундаментальні розробки по селекції і насінництву картоплі: теоретичні основи створення інтенсивних скоростиглих сортів з комплексом господарсько цінних ознак і властивостей, зокрема стійкість до карантинного шкідника картопляна цистоутворююча нематода; теоретичні положення селекції столових сортів одночасно придатних до промислової переробки на картоплепродукти методичні аспекти інтенсифікації селекційного процесу картоплі з використанням математичного моделювання прогнозу показників якості і підбору на цій основі компонентів гібридизації основи збереження генетичного потенціалу продуктивності картоплі в насінневих поколіннях. Дослідник розробив і удосконалив методи і способи оцінки вихідного і селекційного матеріалу на придатність до: прискореного розмноження насінневого матеріалу (Авторське свідоцтво. Склад для обробітку зрізів, 1974) довгострокового зберігання (А. с. Спосіб зберігання бульб, 1981); промислової переробки на картоплепродукти (Експрес-метод, 1993).

Микола Дем'янович Гончаров - автор більш як 170 наукових праць, в тому числі 10 книг з різноманітних питань селекції, оздоровлення, розмноження, апробації сортів польових культур, насінництва та картоплярства. Вченим написано п'ять підручників та навчальних посібників з агротехнології та селекції. М.Д. Гончаров мав 15 авторських свідоцтв та патентів на сорти картоплі та винаходи (1972, 1974, 1978, 1981, 1996, 1999, 2002, 2003). За період з 1982 по 2004 роки авторським колективом вчених на чолі М.Гончаровим створено понад 20 перспективних нематодостійких сортів столових сортів картоплі, одночасно придатних до промислової переробки на харчові продукти. Це - сорти Молодіжна, Ластівка, Ювіляр 60-70, які занесені до Державного Реєстру сортів рослин України в 1996, 2002, 2003 рр.; в 2006 р. - Аграрна і Фермерська; в 2010 рр. - Слобожанка-2, Селянська і Плюшка; в 2011 р. - Псельська. Вирощування сортів картоплі сумської селекції, адаптованих для умов регіону, вирішує проблему виробництва і споживання екологічно чистої продукції, знижує зараженість ґрунту карантинним шкідником - картопляною нематодою, підвищує при промисловій переробці вихід кінцевої продукції, що важливо при виготовленні напівфабрикатів. Для розробки та апробації нового сорту необхідно близько 10 років.

З 2004 р. НДПР очолює доктор сільськогосподарських наук, професор Неллі Семенівна Кожушко. Основними напрямками діяльності інституту залишаються селекція картоплі на комплекс таких ознак, як ранньостиглість, якість, нематодостійкість, посухостійкість, лежкоздатність, придатність до механізованого виробництва і промислової переробки; забезпечення виробників різних форм власності оздоровленим високоякісним насінням; підготовка фахівців-картоплярів для наукових і виробничих цілей. Практичним результатом селекційної роботи Н.С.Кожушко є створення 24 нових перспективних сортів картоплі. З 2012 року в Державному сорто випробуванні знаходяться сорти Пам'ять Гончарова і Смуглянка; розмножуються для передачі до Державного випробування сорти - Ювілейна-35, Університетська, Аспірантська, Студентська, Альтанка, Дружба, Добрянка, Дієтична, Світлична та інші.

Науково – дослідницька робота у галузі картоплярства проводиться також вченими кафедри біотехнології і фітофармакології, створеної 2007 р. під керівництвом доктора с.-г. наук, професора Анатолія Адамовича Подгаєцького. При кафедрі працює науково-практична лабораторія «Вихідного матеріалу картоплі». Основні напрями досліджень: предселекція та селекція картоплі, регуляція продукційного процесу рослин з використанням фотоактивної радіації, визначення оптимального сортового складу картоплі в Сумській області, теоретичні та практичні основи інтенсифікації створення і використання вихідного матеріалу картоплі на міжвидовій основі, одержання дигаплоїдів картоплі та їх використання при створенні вихідного селекційного матеріалу, використання фізичного мутагенезу для створення вихідного матеріалу картоплі на основі міжвидової гібридизації, розмноження безвірусного матеріалу сортів картоплі, оптимізація прискореного розмноження сорту Анатан, адаптивний потенціал ранніх сортів та міжвидових гібридів

картоплі, генетичний потенціал та селекційна цінність місцевих сортів картоплі та із зони Чорнобильської АЕС.

Плідно працюють у галузі картоплярства науковці С.І.Бердін, С.М.Горбась, І.М.Коваленко, В.М.Коваленко, Н.В.Кравченко, В.І.Оничко.